

voordoeft van de z.g. zwevende koopkracht. De totale productie stijgt namelijk, met als gevolg: stijging van de hoeveelheden geld die via de producerende ondernemingen in circulatie gebracht worden, maar doordat die productie in toenemende mate uit wapenen gaat bestaan, daalt de beschikbare hoeveelheid civiele verbruiksgoederen. De burgerij krijgt meer geld in handen maar ze kan er minder mee kopen. 'Zwevend' noemt men dat deel van de koopkracht dat niet door civiele productie gedekt wordt. Trachten diegenen die die zwevende koopkracht in handen hebben, nu toch goederen te kopen, dan dreigt het gevaar dat de prijzen omhoogvliegen met als gevolg: maatschappelijke ontwrichting. Hoe poogt nu de overheid dat gevaar te bezweren? Zij gaat die zwevende koopkracht zowel neutraliseren als naar zich toe halen – neutraliseren door de goederen te distribueren en hun prijzen onder strikte controle te stellen, naar zich toe halen door de belastingen te verhogen en grote staatsleningen uit te schrijven. Die laatste middelen zijn natuurlijk effectiever dan die eerste want in de vorm van de verhoogde belastingen en van de leningen krijgt de staat geld in handen dat anders door de burgerij voor zwarte aankopen besteed had kunnen worden; door de distributiemaatregelen en de prijsbeheersing wordt de hoeveelheid circulerend geld niet aangetast.

Tijdens de tweede wereldoorlog heeft men in alle oorlogvoerende landen getracht om met de middelen die wij aangaven, de prijzen in de hand te houden. Ook in bezet Nederland manifesteerde zich het probleem van de zwevende koopkracht, maar dan tegen een andere achtergrond. De totale productie van goederen en diensten steeg niet, maar daalde (gevolg van het tekort aan grondstoffen) – vermoedelijk tot begin '44 met ongeveer een derde. Van de industriële productie ging bovendien, zoals wij uiteengezet hebben, een derde naar de Duitsers toe, van de agrarische ongeveer een zesde. Een en ander betekende dat de hoeveelheid goederen en diensten die voor civiele consumptie in Nederland overbleef, in vier jaar tijd misschien wel met ongeveer de helft afnam. Het probleem van de zwevende koopkracht zou zich dus alleen dan niet voorgedaan hebben indien ook de hoeveelheid geld gehalveerd was. Precies het tegendeel deed zich voor: die geldhoeveelheid steeg. In de eerste plaats werd de staat door de bezetter genoopt veel meer geld uit te geven dan hij ontving en dat tekort moest goeddeels gedekt worden door het 'scheppen' van geld: de staat verkocht schuldbewijzen (schatkistpapier) aan het bankwezen. In de tweede plaats kochten de Duitsers alles wat zij maar wensten – zij kregen de goederen, Nederland kreeg alleen maar geld. Aan dat geld kwamen de Duitsers doordat de bezetter in juli '40 mr. L. J. A. Trip, president van de Nederlandse Bank en secretaris-generaal van financiën, een accoord had afgedwongen